

nalogo *Pečarstvo na Štajerskem - obrt naših prednikov* predstavili dijaki mariborske Srednje gradbene šole, Peter Hanzl, Martin Jurše, Gabrijel Malec in Kristijan Lukas, sem si želeli, da bi naloga, ki jo je zaznamovalo vodstvo izjemno pozorne mentorske roke profesorice Eve Dvořákové, nekoč ugledala luč sveta vsaj v skrajšani obliki v strokovni periodiki. Bila je ena od tistih interdisciplinarnih nalog, ki daleč presegajo meje ene izmed strok in je le zaradi enega izmed vidikov, ki jih obravnava - skrb za meščansko materialno kulturno dediščino - pristala v sklopu etnologije.

Zato sem bil toliko bolj vesel knjižice, ki jo je izdal Pokrajinski arhiv Maribor v zbirki virov, saj prinaša skice, reprodukcije iz prodajnih katalogov in kopije zasnov meščanskih peči, ki jih je v obdobju od konca prejšnjega stoletja do druge sv. vojne izdeloval mojster Pavel Heričko starejši (po njegovi smrti leta 1938 je obrt tri leta vodila njegova žena Lojzka, leta 1959 pa je bilo obrti konec). Dijaki so se lotili naloge zelo zavzeto, saj niso mogli prenesti občasnega po-

gleda na razbite pečnice, ki so pogosto ležale na pločnikih ob rekonstrukcijah meščanskih stanovanj iz tega obdobja. Videti je že bilo, da bi lahko zaradi brezglavega posodabljanja meščanskih objektov propadel še en na videz obrobni delček naše kulturne dediščine. Dijaki so se s svojo mento-rico odločno postavili po robu "miselnosti 'uporabi in zavrži', ki je tolikokrat zbrisala cele segmente zgodovine" (Dvořáková, 7).

Po dokaj izčrpnem uvodnem delu knjige, v katerem avtorji predstavijo zgodovinski razvoj pečarske obrti, sledi kratek prikaz Pavla Herička in njegove življenjske poti, ki so jo povzeli tako po arhivskih virih kot na podlagi pogovorov z njegovimi potomci ter poznavalci njegove pečarske dejavnosti. Poleg izčrpane vizualne dokumentacije je knjiga pomembna tudi zato, ker razkriva pomemben del življenja v mestu, ki je prav v obdobju delovanja Pavla Herička doživelo izjemen razcvet.

Rajko Muršič

EDWARD W. SAID, ORIENTALIZEM. ZAHODNJAŠKI POGLEDI NA ORIENT.

Studia humanitatis. ISH - Fakulteta za
podiplomski humanistični študij.
Ljubljana 1996, 457 str.
ISBN 961-6192-10-8

Čar humanistike je brez dvoma v tem, da so dognanja v eni od humanističnih ved tako ali drugače pomembna tudi za druge. Delo Edwarda W. Saida, ki smo ga dobili v slovenskem prevodu skoraj dve desetletji po nastanku, je danes že klasika. Čeprav gre v prvi vrsti za obračun z orientalistiko, humanistično vedo, s katero so si poskušala lajšati vest kolonialna gospodstva, ki so ob koncu prve svetovne vojne gospodovala na 85 odstotkih sveta (159), lahko to delo razumemo tudi kot svojevrstno kritiko zahodne "učenosti" (kar je nekoliko ponesrečen prevod angleškega termina, s katerim označujejo humanistične in deloma tudi družboslovne vede - v tistem delu, ki jih ne zaznamuje uporaba matematičnih, in prvi vrsti statističnih metod - torej "*scholarship*" namesto "*science*") nasploh.

V ZDA šolan avtor palestinskega (torej arabskega, četudi krščanskega) porekla najbolj podrobno razkriva postavke in stereotipe, ki jih evropski "učenjaki" (*scholars*) oz. znanstveniki in drugi pisci lepijo na njegove rojake, obenem pa s prikazom te paradigme razkrinkava celotno držo Evrope proti preostalemu svetu, skupaj z imperializmom, rasizmom in evrocentrizmom, zbirom sil, "ki so Orient pripeljale v zahodno znanje, zahodno zavest in, pozneje, zahodni imperij" (255). Orientalizem je videti dvojen, je hrbtna stran ideologije evrocentrizma in je obenem tudi na videz nad-ideološka veda, orientalistika. V resnici pa je še bolj zahrbtn: vanj zaradi pritiska razmer verjamejo celo "orientalci" sami.

Prevod Saidovega dela v tem trenutku je izjemno pomemben, ker nas opozarja, da ne obstaja vrednostno nevtralna,

STUDIA HUMANITATIS

Edward W.
SAID

Orientalizem

*Zahodnjaški pogledi
na Orient*

ISH

čista znanost (vednost) in da je vsak znanstveni (oz. "učnjaški") diskurz vedno ne le ideološki, temveč je neposredno ali posredno podrejen centrom moči. Družbeno moč si podajajo tako gospodarske in intelektualne elite kot

različne idejne klike in oblastniki, raziskovalci ("učenjaki") pa - hote ali nehote - igrajo le nekakšno vlogo čuvarjev svojih gospodarjev. Nič kaj spodbudna podoba "vednosti" se nam ne razkriva v straneh knjige, ki jo lahko beremo tudi kot zelo napet zgodovinski roman, v katerem je mogoče jasno ločiti med dobrim in zlom, med resnicami in prevarami. Le da ni nikjer junaka, ki bi premagal večglavega tiranskega zmaja evroameriške hegemonije. Videti je, kot da bi bilo to zahodno gospodarstvo večno, čeprav je še kako lačno legitimacije.

Res je sicer, da imajo preprosti ljudje v Evropi precej drugačno "izkušnjo" Orienta od elit, toda to dejstvo ne more ogroziti Saidove argumentacije legitimiranja hegemonске pozicije skozi kreiranje manjvrednega "drugega". Iz teh realnih iger moči kar nekako štrlijo ven "praspomini" preprostega kmečkеga prebivalstva, ki so ga ropali Turki, ko je njihova elita večinoma varno čemela za debelimi obzidji. Na ta vidik "orientalizma" nas je opozoril avstrijski (oz. ameriški) antropolog Andre Gingrich na lanski Poletni etnološki šoli v Piranu. Slovenska tradicija je še bolj od avstrijske zaznamovana s turškimi vpadi, pa vendar tako radi pozabljamо na neverjetno vzdržljivost in pogum naših prednikov, ki se niso uprli le "orientalskim" plenilcem, ampak tudi svoji lastni gospodi, ki je od njih zahtevala vedno večje žrtve. In prav zato se do sredine tega stoletja niso mogli zastopati sami, ampak so "bili zastopani" - tako kot večinski del prebivalcev tega planeta.

Orient je bil že od antike naprej "kraj romantike, eksotičnih bitij, nepozabnih spominov in pokrajn, izjemnih doživetij" (11), zato je orientalizem "način mišljenja, ki temelji na ontološki in epistemološki distinkciji med 'Orientom' in (največkrat) 'Okcidentom'" (13). Poleg jasnega opozorila, da je pri analizi takšnih konstruktov, kot je "Orient", treba začeti z razgaljanjem predstav, nas Edward Said podučiči, da "idej, kultur in zgodovin ni mogoče resno preučevati oziroma razumeti, ne da bi preučevali tudi njihovo moč oziroma, natančneje, konfiguracijo njihove moči" (16). S tem pa trčimo na ključno vprašanje, ki muči vsakega etnografa, pa naj raziskuje na domačem ali na tujem terenu, vprašanje medigre potujitvenih učinkov in empatije. Brez konstrukcije "drugega" ni mogoče konstruirati "sebe", prav tako pa raziskovalec ne more biti le "pri sebi", če hoče dojeti kaj univerzalnega (za to pa v znanosti oz. "učenosti" pravzaprav gre, mar ne?).

To, kar smo, determinira način, kako lahko spoznamo "drugega", kajti "nobena produkcija vednosti o človeku ne more zanemarjati oziroma zanikati vpletenosti avtorja kot

človeka, ki ga določajo njegove lastne razmere" (23). Proizvod avtorjeve (zunanje!) intervencije pa je takšno in drugačno zastopanje. Najprej, kakopak, to, kar avtor sam "zastopi" (razume v smislu *verstehen*), potem to, kar raztolmači (v smislu *erklären*) ali interpretira (na kar je opozarjal Clifford Geertz), na koncu pa tisto, kar zapiše (da je ta del še kako pomemben, sta opozorila George E. Marcus in James Clifford). Ko "učenjaska" dela dobijo mlade, "v skupnem obtoku ni 'resnica', ampak reprezentacije", ponovna navzočnost (*re-presence*) (35). Tako je logično, da so zgodovinski zakoni - ne le v hegemonskem diskurzu - pravzaprav "zgodovinarjevi zakoni" (150).

Glavni boj za hegemonijo pač ne poteka okoli interpretacije, temveč okoli reprezentacije, tako v smislu zastopanja kot v smislu predstavljanja. Tu, kjer se konča zgodba o "orientalizmu" kot, psihološko gledano, obliki paranoje (97), se pravzaprav začne neusmiljena kritika in iskanje tistih postulatov "modrosti zahoda", ki jih je še mogoče obraniti pred lastno zahodnjaško hegemonijo. Če vas morda res zanima, kateri so to, vzemite v roko kakšno knjigo Ernesta Gellnerja (počakajte na prevod katerega od njegovih del), ali pa morda še eno od skorajda epohalnih izdaj *Studie humanitatis, Logiko znanstvenih odkritij* Karla Popperja. Potem pa še - v isti sapi, če je le mogoče - apologijo svobode Noama Chomskega, *Somrak demokracije*, da se ne bi prepustili lepljivim limanicam "neznanske strukture kulturnega gospodarstva" (39) - tudi naše domače (v svetovnih merilih sicer neznatne, a ne nenevarne) kulturne hegemonije, ki temelji na izkjučitvi "balkanizma", neposrednega sorodnika evropskega "orientalizma". Ali ste se že kdaj vprašali, zakaj še niste brali npr. Korana v slovenščini? Ali res le zato, ker se noben učenjak "ne more upirati pritiskom svoje nacije ali učene tradicije, v kateri dela" (335)? Zakaj je potem v Združenih državah Amerike na ducate organizacij za preučevanje islamskega in arabskega sveta, medtem ko na "Orientu" ni nobene, ki bi preučevala Združene države Amerike? Sklep je jasen: raziskovalec, znanstvenik oz. "učenjak" se nikakor ne sme pretesno vezati niti na kakšno državo niti na s centri moči povezane ideologije. Problem je le v tem, da je cena, ki jo plača za takšno svobodo, prepogosto previsoka: "Predvsem ni nikomur lahko potrpežljivo in neustrašno živeti s tezo, da človeško realnost nenehno ustvarjamo in uničujemo in da je kar koli, kar je podobno trajnemu bistvu, neprestano ogroženo. Patriotizem, skrajni ksenofobični nacionalizem in prav neprijetni šovinizem so navadni odzivi na ta strah." (409)

MARCEL MAUSS, ESEJ O DARU IN DRUGI SPISI. CLAUDE LÉVI-STRAUSS, UVOD V DELO MARCELA MAUSSA.

Studia humanitatis. ŠKUC,
Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
Ljubljana 1996, 314 str.
ISBN 961-6085-14-X

Če ne bi bilo Derridaja in njegove filozofske tematizacije

daru kot nemogočega oz. v svojem bistvu nekonsistentnega koncepta (prim. Derrida, *Izbrani spisi*, Krt 1994), verjetno ne bi dobili slovenskega prevoda Maussovega *Eseja o daru* (s podnaslovom *Oblika menjave in razlogi zanjo v arabijskih družbah*), potem ko je bilo to delo dostopno v srbskem prevodu v osemdesetih letih (Marcel Mauss, *Sociologija i antropologija*, Prosveta - Biblioteka 20. vek, Beograd,